

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ
KATEDRA RELIGIONISTIKY A FILOSOFIE

RELIGIOZITA POLSKÉ MENŠINY NA
TĚŠÍNSKÉM SLEZSKU

Bakalářská práce

Autor práce: Miroslav Dyrčík

Vedoucí práce: Tomáš Bubík, Ph.D.

2008

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra religionistiky a filosofie
Akademický rok: 2006/2007

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Miroslav DYRČÍK**

Studijní program: **B6101 Filozofie**

Studijní obor: **Religionistika**

Název tématu: **Religiozita polské menšiny na těšínském Slezsku**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

- 1) uvést politické, sociální a kulturní předpoklady vícekonfesního života na tomto území
- 2) charakterizovat možný význam národního uvědomění a národní sounáležitosti vzhledem k náboženskému vyznání
- 3) provést dotazníkové šetření ve dvou vybraných polských sborech - evangelickém a katolickém
- 4) popsat a analyzovat dotazníkové šetření
- 5) specifikovat povahu religiozity v polské katolické farnosti a polském evangelickém sboru

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Rusek, H.: Religia i polskość na Zaolziu

Michalska, M.: Religijność ludności polskiej na Zaolziu

Kuř, J.: Z dziejów kościelnych ziemie cieszyckiej

Josiek, W.: Náboženský život: polská národní menšina na Těšínsku v České republice

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Tomáš Bubík, Ph.D.
Katedra religionistiky a filosofie

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2007

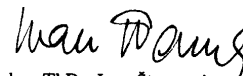
Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2008

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. ThDr. Ivan Štampach
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2007

Tato práce se zabývá Religiozitou polské menšiny na Těšínsku. V krátkosti je zde nastíněn historický a společensko - kulturní vývoj daného regionu a vztah náboženství a společnosti s přihlédnutím k pohraničním specifikum nejen daného regionu.

Autor se ptá po povaze religiozity dané menšiny. Jaká je hloubka prožívání religiozity, jaká je náboženská aktivnost členů menšiny, zda je religiozita věcí dědičnou, jestli se přenáší z rodiče na potomka, zda si příslušníci dané menšiny myslí, že má religiozita vliv na zachování jejich menšiny.

Odpovědi na tyto otázky dává autor na základě výsledku výzkumu, který sám v dané lokalitě provedl ve dvou farních sborech; jednom evangelickém a jednom katolickém. Ty pak srovnává s výsledky jiného rozsáhlejšího výzkumu.

- Religiozita
- Polská menšina
- Těšínsko
- Slezsko

Obsah

Úvod	1
I. Nástin náboženských poměrů na Těšínsku	4
1. Od reformace po jaro národů 1848	4
2. Od roku 1848 do roku 1920	5
3. Vývoj mezi léty 1920-1945	7
4. Doba komunismu (1948-1989)	9
5. Vývoj po sametové revoluci	10
II. Vývoj národnostní struktury na Těšínsku	12
1. Do I. Světové války	12
2. Od vzniku ČSR do konce II. světové války	14
3. Doba komunismu (1948-1989)	15
4. Od sametové revoluce do dneška	18
III. Náboženství a národ	19
1. Náboženství a společnost	19
2. Náboženství a identita pohraničí	20
3. Role náboženství v životě těšínských Poláků	22
IV. Terénní výzkum	26
1. Analýza sboru v Bystřici nad Olší	27
2. Analýza sboru ve Vendryni	28
3. Srovnání povahy obou sborů	31
4. Srovnání mnou provedeného výzkumu z údajů výzkumu, provedeného na Těšínsku v roce 2001	33
Závěr	37
Bibliografie	39

Úvod

Teprve posledních asi 15 let, od dob pádu komunismu ve střední a východní Evropě, stává se Těšínsko předmětem sociologických výzkumů. Tyto výzkumy se snaží zachytit společensko-kulturní procesy, které se na tomto území odehrávají. Je pravdou, že několik sociologických studií proběhlo již za dob komunismu, ale ty se tázaly vždy jen po národnosti, ale málokdy se snažily zajít hlouběji; otázky po identitě a vědomí sounáležitosti k dané národnostní skupině byly jen okrajovou záležitostí nebo nebyly předmětem studie vůbec. Podobně je to i s procesem asimilace národnostních menšin k většinovému obyvatelstvu.

Vůbec nejhůř na tom byla oblast náboženství, ta nebyla předmětem bádání vůbec. I 17 let po sametové revoluci najdeme na toto téma jen jednu solidní sociologickou studii provedenou polským týmem sociologů vedených Halinou Rusek a týkající se pouze polské národnostní skupiny¹. Zda se, že české vědecké pracovníky toto území příliš nezajímá, a když už tak na oblast náboženství jako by stále zapomínali.

Tato práce bude tedy v českém prostředí ojedinělá. Předmětem bádání bude povaha religiozity dané menšiny. Jaká je hloubka prožívání religiozity, jaká je náboženská aktivnost členů menšiny, zda je religiozita věcí dědičnou, jestli se přenáší z rodiče na potomka, zda si příslušníci dané menšiny myslí, že má religiozita vliv na zachování jejich menšiny.

Odpovědi jsem hledal ze statistických údajů dotazníkového šetření, které jsem sám v dané lokalitě provedl, konkrétně ve dvou sborech; jednom evangelickém v Bystřici nad Olší a jednom katolickém ve Vendryni. To

¹ Toto téma zpracovává taky M. Michalska, ale její studie nedosahují stejné šíře;

jsem následně z analyzoval a provedl srovnání obou sborů. Pro potvrzení nebo vyvrácení některých vzešlých skutečností jsem použil Terénní výzkum provedený skupinou polských studentů v roce 2001 pod vedením H. Rusek.I

Poláci, kteří dnes žijí na území České republiky, mohou být definováni podle hlediska formálně-právního nebo etnického. Z formálně-právního hlediska jsou za Poláky považováni jen občané Polské republiky trvalé žijící na území České republiky.² Etnické hledisko je daleko širší a dělí se podle toho, zda je kritérium etnické příslušnosti subjektivní nebo objektivní. Podle subjektivního kritéria je Polákem, každá osoba žijící na území České republiky, která se sama k polské národnosti přihlásí. Za Poláky však mohou být považováni i ti občané České republiky, kteří vykazují objektivní znaky příslušnosti k polskému etniku (jazyk, kultura apod.), tzv. objektivní kritérium etnické příslušnosti.³

Zatímco etnickou podskupinu, vymezenou podle subjektivního kritéria, lze jednoznačně identifikovat a jako taková je použita ve všech sčítáních lidu od roku 1950⁴, vymezení druhé podskupiny je velmi neostré; např. při sčítání lidu v roce 1991 uvádí přes 3 tisíce obyvatel jiné než polské národnosti polštinu jako svou mateřskou řeč a počet obyvatel byt jen částečně polského původu, kteří se již necítí být s polským etnikem jakkoli spřízněni, se odhaduje na 20-60 tisíc.⁵ V této práci budu pod termínem Poláci mínit etnickou podskupinu, vymezenou podle subjektivního kritéria.

² téměř 12 tisíc obyvatel v roce 1991;

³ T. Siwek: „Demografická charakteristika Poláků v České republice“ otištěno v: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*, red. K. D. Kadłubiec, str. 43-44;

⁴ při sčítání lidu v roce 1991 to bylo 59 382 obyvatel polské národnosti;

⁵ tzn. oficiální výsledky sčítání lidu + 20-60 tisíc. Srovnej viz pozn. č. 1 a pozn. č. 3;

Je nutno vnést ještě pořádek do pojmů Těšínsko. Těšínsko je oblast 800 Km², ležící na území politického okresu Karviná a částečně (severovýchodní) na území politického okresu Frýdek-Místek. Bude-li jej používat, tak vždy v tomto smyslu. Bude-li řeč o historicky rozsáhlejším území, jelikož nemalá část historického Těšínska leží dnes na území dnešního Polska, vždy tuto skutečnost uvedu.

I. Nástin náboženských poměrů na Těšínsku

V historii Těšínska můžeme z pohledu vývoje křesťanství vytyčit tři velká období⁶. První z nich začíná začleněním tohoto území do polského království a končí na začátku 16. století. V té době zde převládalo římsko-katolické vyznání. V 16. století zasáhla Těšínsko vlna protestantismu, respektive luteránství, a téměř všechno obyvatelstvo přešlo na tuto víru⁷. Nadvláda evangelické víry trvala do roku 1610, kdy kníže Adam Václav konvertoval ke katolicismu. Od té doby až do dneška na Těšínsku žijí bok po boku lidé vyznání římsko-katolického a evangelického.

V posledních dvou obdobích lze nalézt několik významných milníků podle kterých jsem tato období dále rozdělil do pěti kratších časových úseků.

1. Od reformace po jaro národů 1848

Za počátek reformace na Těšínsku se považuje rok 1539, kdy začal toto knížectví spravovat, namísto neplnoletého piastovského knížete Václava Adama, hrabě Jan z Pernštejna, který byl evangelické víry. Již ve druhém roce jeho regentování povolil těšínský děkan také protestantské bohoslužby⁸. Ve čtyřicátých letech 16. století již byla většina místního obyvatelstva vyznání evangelického. Samotný kníže Václav Adam, po dovršení plnoletosti, uznal augsburskou konfesi za oficiální vyznání Těšínského knížectví.

Adam Václav, syn Václava Adama byl zpočátku evangelíkem, ale v roce 1610 konvertoval ke katolicismu a

⁶ Podle H. Rusek, *Religia i polskość na Zaolziu*, str. 49;

⁷ A. Wantuła, *Porządek kościelny Adama Wacława*, str. 9;

⁸ W. Josiek, „Náboženský život“ otištěno v: *Polská národní ...*, str. 165;

s horlivého evangelíka se stal horlivým pronásledovatelem této víry⁹. Ze začátku bylo luteránství ještě trpěno na statcích místní šlechty, ale v roce 1653 byla svolána zvláštní císařská komise pro otázky náboženství, která zabavila evangelíkům 44 kostelů¹⁰ a vypověděla z knížectví evangelické kazatelé a učitelé¹¹. Veškerá náboženská činnost se prováděla v soukromých domech nebo hluboko v lesích¹².

„Zrovnoprávnění“ evangelíku přinesl až Toleranční patent z roku 1781, vydaný císařem Josefem II. „Zrovnoprávnění“ zde znamená pouhou toleranci těchto vyznání pod nadvládou katolicismu jako oficiálního náboženství Rakousko - Uherské říše.

Na konci 18. století se na Těšínsku k evangelické víře hlásila asi 1/3 obyvatel, zbývající 2/3 byly vyznání římsko-katolického a jen zanedbatelné procento byli příslušníci jiných náboženství¹³.

2. Od roku 1848 do roku 1920

Římsko-Katolická církev je instituce, která spojuje věřící různých národností. Na Těšínsku do roku 1920 to byli především Němci, Poláci a Češi. Díky své univerzálnosti nedovoluje Římsko-katolická církev zahrnout do svých vnitřních struktur jakoukoliv nacionální ideu. To však nebrání tomu, aby nevznikly národnostně-náboženské organizace pod její záštitou. Pro Poláky to byl především Związek Śląskich Katolików(dále jen ZSK). Hlavní problém,

⁹ J. Kuś, Z dziejów kościelnych ziemi cieszyńskiej, str. 13-14;

¹⁰ K. Michejda, Dzieje Kościoła ewangelickiego w Księstwie Cieszyńskim, 30-54;

¹¹ H. Rusek, cit. dílo, str. 59;

¹² Jistá naděje pro evangelíky svítla v osobě švédského krále Karla XII., který uzavřel v roce 1707 s císařem Josefem I. dohodu, která jim dovoľovala sloužit obřady v kostele. V té době byl taky postaven v (dnes polském) Těšíně kostel Kościół Chrystusowy, který byl po více než 70 let jediným evangelickým kostelem na Těšínsku. Císař však dohodu nedodržel a nutil evangelíky pod pohrůzkou vyhnanství a konfiskace majetku ke konverzi na katolicismus(W. Josiek: Náboženský život... str. 167);

¹³ F. Popiołek, Studia z dziejów Śląska Cieszyńskiego, str. 107-116;

kterým se ZŠK zaobíral byli čeští kněží, kteří zakládali svou věrouku na zásadách národního programu^{14, 15}.

Oproti tomu protestantismus na Těšínsku byl od svých počátků spojen s pokrokem a svobodou. Proto se dokázal mnohem víc ztotožnit s nově vznikajícím nacionalismem než Římsko-katolická církev. Obyvatelé německé národnosti založili v roce 1919 Německou evangelickou církev v Čechách a ve Slezsku, která však brzy po 2. světové válce, v důsledku odsunu německého obyvatelstva, zanikla. Těšíňští luteráni se přihlásili k polské luterské církvi, v jejímž rámci vytvořili seniorát, který v Československu vystupoval jako Augsburská evangelická církev ve východním Slezsku¹⁶. Obdobu Związku Śląskich Katolików měla tato církev v Politycznym Towarzystwu Ludowym.¹⁷

Někteří evangelíci vycítili, že nacionalismus vzdaluje církev od jejího poslání a proto byla roku 1905 založena Społeczność Chreścijańska¹⁸. Působením letničního hnutí se v roce 1910 část členů této společnosti vyčlenila a založila Związek Stanowczych Chrześcijan¹⁹.

¹⁴ J. Szymeczek, „Rola kościołów w życiu narodowym Polaków na Zaolziu” otištěno v: Poláci na Těšínsku: sborník příspěvků z vědecké konference konané ve dnech 13.-14.10.2000 v Č.Těšíně, red. J. Szymeczek, str. 142;

¹⁵ Kromě toho byly utvořeny i další společensko-národnostní spolky jako např.: Związek Czytelń Katolickich - cílem byla osvěta místního polského obyvatelstva v katolickém a národním duchu; Związek Stowarzyszeń Młodzieży Katolickiej w Czechosłowacji - stavěl si za cíl výchovu polské mládeže v katolickém i národním duchu; Koło Teologów Polskich w Widnawie - sdružující polské studenty teologického semináře ve Vidnaví. Kromě výše zmíněných organizací vznikly spolky s převahou ženského osazenstva např.: Kongregacje Mariańskie a Zjednoczenie Polskich Związków Niewiast Katolickich.

¹⁶ Z. Vojtíšek, Encyklopedie náboženských směrů v České republice, str. 70;

¹⁷ Vznikly i další obdobné organizace jako byly společensko-národnostní spolky u katolické církve, např.: Ewangelické Stowarzyszenie Skarbca Kościelnego im. Gustawa Adolfa - za cíl mělo materiální pomoc zborům, kaplím, dobročinným institucím i teologům polské národnosti; Ewangelické Stowarzyszenie Niewiast - zabývalo se charitativní činností; Towarzystwo Ewangelickiej Oświaty Ludowej - jejímž posláním byla osvěta místních polských obyvatel v evangelickém a národním duchu; Zrzeszenie Związków Ewangelickiej Młodzieży na Śląsku - stavělo si za cíl výchovu polské mládeže v evangelickém i národním duchu.

¹⁸ J. Szymeczek, „Evangelická církev na Těšínsku jako místo stýkání a potýkání národních a náboženských vlivů“, otištěno v: Formování multikulturní společnosti v podmínkách ČR a v zemích střední Evropy, str. 211;

¹⁹ tamtéž, str. 212;

Dalším hnutím, které v tomto období zachvátilo polské obyvatelstvo Těšínska bylo Polskie Towarzystwo Teozoficzne. Zakladatelem hnutí v roce 1919 byl Andrzej Kajfosz z Nýdku. K hnutí se hlásily necelé dvě stovky stoupenců²⁰.

Při sčítání lidu v roce 1910 žilo na Těšínsku 183 674 obyvatel, z toho 72,6% (133 361) katolíků, 25% (45 911) evangelíků a 1,96% (3 611) Židů. Na území celého Těšínského Slezska²¹ byli věřící katolického vyznání z 46,6% polské národnosti, u evangelíků bylo procento Poláků ještě vyšší 76,3%. Zbývající necelá 1/4 z celkového počtu místních evangelíků se hlásila k národnosti německé. Z čehož plyne, že tato církev byla až do roku 1920 především polsko-německá²².

V roce 1920, po definitivním připojení Těšínska k Československu, bylo obyvatelstvo polské národnosti z 62,1% katolického vyznání a z 36,3% vyznání evangelického^{23,24}.

3. Vývoj mezi léty 1920 - 1945

K charakteristickým znakům meziválečného Těšínska patří změna konfesionální příslušnosti jednotlivců či skupin. Tyto změny se týkaly hlavně církví římsko-katolické, českobratrské a evangelické augsburského vyznání. K největším změnám docházelo v rámci evangelické církve augsburského vyznání. Na jedné straně lze zaznamenat příliv věřících z řad římsko-katolické či českobratrské církve, na straně druhé i odliv členů z jejich řad. Důvodem byla především sounáležitost člena a církve v národnostních otázkách. Z archivních pramenů lze doložit i sociální

²⁰ W. Josiek, cit. dílo, str. 182;

²¹ teď mám na mysli i tu část území, která v dnešní době patří Polsku;

²² W. Josiek, cit. dílo, str. 168;

²³ H. Rusek, cit. dílo, str. 86;

²⁴ Nutno podotknout, že tyto údaje ve velké míře ovlivnila vlna přistěhovalců, především z polské Haliče, na konci 19. století, kteří byli až na malé výjimky katolického vyznání;

rozměr těchto změn. Obyvatel Těšínska často při změně zaměstnavatele měnil i své náboženské vyznání²⁵.

Nově vzniklá vláda československé republiky se snažila oslabit vliv „nadnárodní“ katolické církve ve prospěch Církve československé. To se projevovalo především při personálním obsazování farností. V roce 1918 bylo v okrese českotěšínském a fryštátském z 26 farářů 18 polské, 6 české a 2 německé národnosti. Za patnáct let to již bylo 14 českých, 11 polských a jeden německý. K ještě podstatnějším změnám došlo v oblasti liturgického jazyka. V roce 1918 se v 17 kostelích používala polština, v roce 1933 byla většina těchto kostelů dvojjazyčná, 6 kostelů byla pouze českojazyčná a ve 4 kostelích se používala i němčina²⁶.

Augsburská církev evangelická ve východním Slezsku sdružovala ve svém počátku věřící různých národností, ale díky duchovním, kteří byli výhradně polské národnosti, se vyprofilovala na církev polskou. V roce 1930 z celkového počtu 46 777 věřících jich bylo 64% polské, 35% české a 1% německé národnosti. Polští duchovní shlíželi na věřící české národnosti jako na násilím počeštěné Poláky, a proto důrazně dbali na polský charakter církve²⁷.

V roce 1938 byla část českého Těšínska připojena k Polsku. V tomto období žilo v české části Těšínska asi 227 tis. obyvatel, z toho 146 296 katolíků, 9282 členů Církve československé a zbývajících asi 70 tis. obyvatel bylo evangelického vyznání²⁸.

Změnila se administrativa katolické církve. Všechny farnosti na Těšínsku byly přiřazeny k vratislavské

²⁵ A. Sulitka, „K otázce motivace národnostního hnutí“ otištěno v: Těšínsko. Díl 5, Těšínská lidová kultura a polská národnostní menšina, k otázce motivace národnostního hnutí, red. J. Štika, str. 67-68;

²⁶ W. Josiek, cit. dílo, str. 169;

²⁷ J. Szymeczek, cit. dílo, str. 213;

²⁸ W. Josiek, cit. dílo, str. 175;

arcidiecézi a v Českém Těšíně byl utvořen speciální arcibiskupský vikariát, který fungoval až do roku 1977²⁹.

Církev československá byla zakázána. Její sbory (byly čtyři: v Třinci, Petřvaldu, Rychvaldu a Českém Těšíně) byly převedeny pod správu ostatních církví³⁰.

Další změnou na Těšínsku byl rok 1939, kdy bylo připojeno k nacistické třetí říši. Začal hon na katolické kněží polské národnosti. Ti, kteří se včas nevystěhovali byli zatčeni a posléze odvečeni do koncentračních táborů, kde většina z nich zemřela³¹.

Osudy evangelické církve se ubíraly poněkud jinou cestou. Významnou událostí byl návrat bývalého rady německé evangelické církve faráře Paula Zahradníka. Díky jeho agitaci byli evangeličtí kněží polské národnosti, na rozdíl od jejich katolických protějšků, propuštěni³².

4. Doba komunismu (1948 – 1989)

S nástupem komunismu v roce 1948 se mění i oficiální postoj státu vůči náboženství. Ústava a zákony sice formálně zaručovaly všem občanům a náboženským institucím svobodu vyznání, konání náboženských obřadů apod., ale ve skutečnosti existoval veliký rozdíl mezi deklarovanými zákony a běžnou praxí. Důvodem byla komunistická ideologie a hesla jako: „náboženství je překonaným názorem myšlení“ apod. Pociťovali to věřící bez rozdílu vyznání, sociálního či profesního postavení³³.

²⁹ J. Myszor, „Administracja kościoła polskiego śląska Zaolziańskiego 1938 – 1940“ otištěno v: ed. J. Drabina, J. Chmiel: Stosunki wyznaniowe na śląsku Cieszyńskim od średniowiecza do współczesności, str. 226;

³⁰ Sbor v Rychvaldu k církvi katolické, zbytek pak k církvi evangelické a. v. V této vyostřené situaci docházelo často ke konverzím příslušníků Církve československé na polskou vládou uznávaná vyznání (H. Rusek, cit. dílo, str.95).

³¹ W. Josiek, cit. dílo, str. 176;

³² tamtéž;

³³ Např. formálně neexistoval zákaz náboženské výuky na školách jako nepovinné výuky. Děti, navštěvující tuto výuku, však pocítily následky v okamžiku volby střední nebo vysoké školy; dospělým

Míra ateizace společnosti nebyla všude stejná. Těšínsko bylo toho dobrým dokladem. Vzhledem k národnostním poměrům probíhal zde proces ateizace velice pomalu a docházelo zde i k paradoxním situacím. Byla to právě komunistická vláda, která dovolila registraci místní evangelické církve pod názvem Slezská Evangelická církev augsburského vyznání(dále jen SECAV). Jiné náboženské organizace se měly „dobrovolně“ připojit k věroučně nejbližší státem uznávané církvi. Takto byly k SECAV připojeny Związek Stanowczych Chrześcijan(dále jen ZSch) a Polskie Towarzystwo Teozoficzne. Tito se velmi aktivně zapojily do života církve a vytvářeli tak určitou opozici vůči oficiálnímu vedení církve³⁴.

Rozkoly mezi ZSch a oficiálním vedením církve vyvrcholily dne 10.4.1951, kdy se část členů(přibližně 770 z 900), pod vedením Karla Kalety, přidružilo ke sboru Jednoty českobratrské v Ostravě³⁵.

Brzy však začalo docházet k rozkolům. Jednou z příčin byly stupňující se nároky ZSch na autonomii a „proroctví“, které vybízelo rozhodné křesťany k emigraci do Polska. To se naplnilo v letech 1966-1970, kdy se asi 400 osob skutečně vystěhovala do Bieszczad³⁶.

5. Vývoj po sametové revoluci

Sametová revoluce v roce 1989 sebou přinesla i změnu církevní politiky. Po dlouhém období ústupu náboženství ze života lidí lze pozorovat jisté oživení. Zvýšila se účast na bohoslužbách, vznikají nové kostely, nové spolky a instituce podřízené církvi. Stát zaručil všem občanům

spolupracujících s některou s náboženskou institucí byl znemožněn profesní růst; Kněží, kteří se snažili aktivně pracovat s mládeží byli zbavováni možnosti vykonávat svou profesi atd.

³⁴ J. Szymeczek, cit. dílo, str. 214-215;

³⁵ tamtéž, str. 217;

³⁶ tamtéž;

svobodu vyznání. Deklaruje ji Listina základních práv a svobod.

Politicko-personální spory uvnitř SECAV vyvrcholily v lednu roku 1995 odtržením asi 10 tisíc členů. Pod vedením biskupa Wilhema Stonawského založilo Luterskou církev evangelickou augsburského vyznání. V roce 2000 vystřídal biskupa Stonawského Jan Niedoba. Církevní rada, nejvyšší orgán této církve, sídlí v Bystřici nad Olší. V dnešní době má církev zhruba 11 tisíc příslušníků. V roce 2003 vznikl nový sbor této církve v Praze³⁷. Znesvářené církve SECAV a LCEAV v roce 1997 s pomocí Světového svazu luterských církví uzavřeli mír a nastolili standardní ekumenické vztahy³⁸.

ZSCh se dočkali satisfakce dne 25.1.1989, kdy byli, tehdy ještě komunistickou vládou, zaregistrováni jako Apoštolská církev. V jejím čele stojí dlouholetá autorita všech letničních křesťanů z dob illegality, biskup Rudolf Bubik. Dnes působí na území celé republiky a sdružuje asi 1200 členů. Nejvyšším orgánem je Rada církve se sídlem v Albrechticích u Českého Těšína. V Českém Těšíně sídlí ICI Univerzita, která zajišťuje distanční formu teologického vzdělávání³⁹.

³⁷ Z. Vojtíšek, cit. dílo, str. 70;

³⁸ tamtéž str. 71;

³⁹ tamtéž str. 103;

II. Vývoj národnostní struktury Těšínska

Na území Těšínska bylo v minulosti sčítání lidu provedeno celkem třináctkrát, celkem čtyřmi různými státními orgány: v letech 1880, 1890, 1900 a 1910 rakousko-uherskými; v letech 1920, 1930, 1950, 1961, 1970, 1980 a 1991 československými; v roce 1939 nacistickými; a v roce 2001 českými⁴⁰.

V této práci jsou použity oficiální výsledky sčítání lidu, tak jak je uvádí Český statistický úřad s vědomím toho, že kritéria pro určování národnosti byla v jednotlivých desetiletích odlišná⁴¹.

1. Do I. světové války⁴²

Při historicky prvním sčítání lidu v roce 1880 se na Těšínsku 75,5% obyvatel hlásilo k národnosti polské, 17,4% k národnosti české a 7,1% k národnosti německé. V té době existovalo na tomto území 85 obcí. V 70 z nich převládalo obyvatelstvo s národností polskou, ve 14 s národností českou a v jedné s národností německou⁴³.

O deset let později, tj. v roce 1890, vykazuje obyvatelstvo s polskou národností nárůst na úkor obyvatel s českou národností. V tomto roce se k národnosti polské přihlásilo 80,5% obyvatel, k národnosti české 12,6% a k německé 6,9%. Obcí s převahou polského obyvatelstva stoupl

⁴⁰ Do roku 1950 bylo v úvahu bráno jen obyvatelstvo s „domácí“ státní příslušností, od roku 1950 pak obyvatelstvo se stálým bydlištěm na sledovaném území;

⁴¹ Tato skutečnost bude vždy blíže specifikována v poznámce ke každému konkrétnímu státnímu orgánu, jenž v určitém období prováděl sčítání lidu;

⁴² Při sčítání lidu mezi léty 1880-1910 určovaly rakousko-uherské úřady národnost podle obcovací řeči.

⁴³ procentní rozložení obyvatelstva převzato ze S. Zahradník, „Národnostní struktura na Zálží podle výsledků sčítání lidu (1880-1991)“ otištěno v: Nástin dějin Těšínska, red. M. Borák a J. Gawrecki, str. 248-251; údaje o obcích převzato ze S. Zahradník, cit. dílo, str. 50-51;

na 72, počet obcí s převahou českých obyvatel klesl na 11 a obce s německou většinou byly dvě⁴⁴.

V roce 1900 nedošlo k zásadním změnám v národnostní struktuře Těšínska. Polské obyvatelstvo setrvalo na 80,6%, české mírně pokleslo na 9,8% a německé mírně stoupl na 9,4%. V 72 obcích si nadále udrželi většinu Poláci, v devíti Češi a ve čtyřech Němci⁴⁵.

Poslední sčítání lidu prováděné rakousko-uherskými úřady v roce 1910 vykázalo nárůst obyvatelstva české a německé národnosti na úkor obyvatelstva s polskou národností. Obyvatel s polskou národností klesl na 69,2%, obyvatel s českou a německou národností vzrostl; na 18,3% u české a na 12,5% u německé. Tyto změny se však neprojeví na národnostním složení obcí, spíše naopak. Obcí s polskou většinou stoupl na 73, obcí s českou většinou se snížil na osm a obce s německou většinou zůstaly čtyři⁴⁶.

Díky rychlé industrializaci Těšínska se stal tento region Rakousko-Uherské monarchie silně imigračním⁴⁷. Odhaduje se, že do roku 1910 přišlo na severozápad Těšínska a Ostravsko za prací 57-59 tisíc osob⁴⁸. Celkový počet obyvatel Těšínska vzrostl z 94 370 v roce 1880 na 179 145 v roce 1910⁴⁹.

Polské obyvatelstvo Těšínska zastávalo až na málo výjimky, vlastníků menších výrobních prostředků a sedláků, dělnické profese. Vlastníky průmyslových podniků byli povětšinou Němci. Češi zastávali administrativní a technické funkce.

⁴⁴ tamtéž;

⁴⁵ tamtéž;

⁴⁶ tamtéž;

⁴⁷ Přirozený početní růst nestačil krýt poptávku po pracovní síle a tak se sem za práci stěhovali občané z různých oblastí monarchie. Ze začátku hlavně z Čech a Moravy, později především z polské Haliče;

⁴⁸ S. Zahradník, „Nástin Historického vývoje“ otištěno v: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*, red. K. D. Kadłubiec, str. 11;

⁴⁹ S. Zahradník, *Národnostní struktura...*, str. 248-249;

2. Od vzniku ČSR do konce II. světové války⁵⁰

V roce 1921 se uskutečnilo první sčítání lidu v nově vzniklém Československém státě. Údaje tohoto sčítání ukazují nezvykle velký nárůst obyvatel české národnosti a obrovský propad obyvatel s polskou národností. Počet obyvatel hlásící se k české národnosti vzrostl na 50%, obyvatel s polskou národností klesl na 38,4% a počet německých obyvatel činil 10,3%. Je to zlomový okamžik, kdy se do té doby polská většina stala menšinou. I když si ještě ve většině obcí udržela výsadní postavení, počet těchto obcí klesl téměř o polovinu. Většinu si Poláci udrželi ve 43 obcích, Češi převládali v 38 a Němci ve třech obcích⁵¹.

Sčítání lidu v roce 1930 potvrdilo vzrůstající tendence českého obyvatelstva, nejen na úkor obyvatelstva polského, ale i německého. Počet Čechů vzrostl na 55,8%, počet Poláků a Němců poklesl; na 35,3% u Poláků a na 7,9% u Němců. Zvedl se počet obcí nejen s českou (na 39), ale i polskou většinou (na 47), avšak obce s převahou německého obyvatelstva zanikly⁵². Poslední dvě uvedená sčítání lidu byla ze strany Poláků hojně zpochybňována⁵³.

Příčin nebývalého vzrůstu obyvatel české národnosti je hned několik. Jednou z nich je migrace. Údaje mluví o

⁵⁰ Československým úřadům byl při sčítání lidu v letech 1921 a 1930 kritériem mateřský jazyk: „... jako národnost je třeba chápat kmenovou příslušnost a jejím hlavním rysem je mateřský jazyk.“ (S. Zahradník, „Od většiny k menšině“ otištěno v: *Minulost a současnost národnostních menšin na Těšínsku*, str. 48) U tzv. „otisku prstu“ (Fingerabdruck) provedeného nacistickými okupanty se zjišťovaly dvě skutečnosti: národnost a jazyk. Vysvětlivka k národnosti říká toto: „Je třeba uvést ten národ, ke kterému se dotazovaný cítí nejvíce vázán a ke kterému se dotazovaný hlásí.“ (S. Zahradník, „Od většiny k menšině“ otištěno v: *Minulost a současnost národnostních menšin na Těšínsku*, str. 48);

⁵¹ S. Zahradník, *Nástin historického...*, str. 11;

⁵² tamtéž;

⁵³ Jejich argumentace byla povětšinou zakládána na výsledcích prvních komunálních voleb, které se uskutečnily v roce 1921. „Prakticky ve všech uvedených soudních okresech získali polští kandidáti více hlasů i mandátů oproti podílu Poláků na celkovém počtu obyvatel podle sčítání lidu, což je nepřímým důkazem toho, že na uvedeném území žilo objektivně Poláků víc než kolik jich registrovala oficiální statistika.“ (S. Zahradník, *Nástin historického...*, str. 17). Obdobně dopadly i další komunální a parlamentní volby.

zhruba 15 tisících Poláků, kteří dobrovolně nebo nuceně opustili Těšínsko⁵⁴ a naopak o vlně početnější imigrace Čechů. Dalším faktorem je původní obyvatelstvo, které se již před první světovou válkou cítilo být souzněno s českým etnikem, ale při sčítáních lidu uvádělo jako svou obcovací řeč polštinu. Nejčastější však byly případy, kdy se k české národnosti hlásili národně neuvědomělí občané a občané, kteří si od toho slibovali zlepšení své společenské situace⁵⁵.

Při soupisu obyvatelstva v prosinci 1939 se nejvíce osob přihlásilo k, německými úředníky nově vytvořené, slezské národnosti, celkem 37,1%. K polské národnosti se přiznalo 24,1%, k české 20,9% a k německé 18,0% obyvatel. Ve 49 obcích tvořilo většinu obyvatelstvo slezské, v 19 české, v osmi polské a ve stejném počtu německé⁵⁶.

3. Doba komunismu (1948 - 1989)⁵⁷

Po druhé světové válce převzala v roce 1948 veškerou moc v zemi Komunistická strana. Ta měla na Těšínsku, díky své předchozí obhajobě polské menšiny, velikou podporu místních Poláků. Pro větší stabilitu své vlády pokračovala KSČ ve své politice podporování národnostních menšin. Na Těšínsku se rozvinulo polské školství, v Českém Těšíně vznikla polská divadelní scéna Scena Polska a loutkové

⁵⁴ je nutné si uvědomit, že do roku 1920 figurovalo Těšínsko jako jednotný celek. Po prohře Rakousko-Uherské říše v první světové válce a jejím rozpadu bylo Těšínsko rozdělené mezi dva nově vzniklé státy. Československu rozhodnutím spojenecké rady v belgickém Spa dne 28.7.1920 připadla většina původního Těšínského knížectví, avšak s celým karvinským uhelným revírem, košicko-bohumínskou tratí a třineckými železárny. Při rozhodnutí nebylo bráno v zřetel etnické rozložení území tak jak si to přála polská strana. Odtud pramení pocit křivdy některých těšínských Poláků a jejich následná migrace.

⁵⁵ S. Zahradník, *Nástin historického...*, str. 17;

⁵⁶ tamtéž, str. 11;

⁵⁷ Ve Vysvětlivkách k prvnímu poválečnému sčítání lidu, provedeného komunistickou vládou ČSR v roce 1950, se píše: „Národnost je příslušností k národu, s jehož kulturní a tvůrčí společností je sčítaná osoba vnitřně spjata a ke které se hlásí.“ (S. Zahradník, „Od většiny k menšině“ otištěno v: *Minulost a současnost národnostních menšin na Těšínsku*, str. 48) Tato zásada, že se každá osoba může svobodně hlásit k libovolné národnosti platila i při dalších sčítáních lidu prováděných komunistickým aparátem.

divadlo pro děti Bajka. I přes naprosté podřízení se KSČ a pokračující asimilaci, se většina těšínských Poláků smířila s komunistickým systémem⁵⁸.

Výsledky prvního sčítání lidu provedeného komunistickou vládou ČSR v roce 1950 nebyly publikovány. Sčítání potvrdilo klesající tendenci u obyvatel polské národnosti (26,8%) a stoupající u českého obyvatelstva (70,6%). Vůbec poprvé nefiguruje ve statistikách národnost německá a nově se v širší míře objevuje národnost slovenská (2%). Poláci měli většinu ve 12 obcích, Češi v 64 obcích⁵⁹.

Výsledky sčítání lidu v roce 1961 ovlivnila vzrůstající výroba a soustavný nedostatek pracovních sil⁶⁰. Ten byl pokryt obyvatelstvem z jiných částí republiky, především pak ze Slovenska. Vzhledem k poddolování značných oblastí Těšínska docházelo k zániku obcí a přesídlování jejich obyvatel na nově budovaná sídliště. Došlo k zpretrhání přirozených vazeb a důsledkem byla rychlejší asimilace nečeského obyvatelstva⁶¹. V roce 1961 vykázala polská národnost 20,9%, česká 73,2% a Slovenská 4,7%. Počet obcí s polskou většinou klesl na šest obcí⁶².

Do událostí „pražského jara“ v roce 1968 se zapojila i řada významných těšínských Poláků. I oni prosazovali reformy KSČ shora, tzv. „socialismus s lidskou tváří“. Svě, do té doby potlačované, požadavky kladli prostřednictvím PZKO⁶³ (Polský kulturně-osvětový svaz); spoluúčast na politických rozhodnutích týkajících se polské menšiny, hospodářskou samostatnost, vytvoření vlastního pracoviště

⁵⁸ tamtéž, str. 29;

⁵⁹ tamtéž, str. 11;

⁶⁰ Těšínsko patřilo k tzv. „ocelovému srdci republiky“;

⁶¹ S. Zahradník, *Nástin historického...*, str. 30; Negativní důsledky měla pro polskou menšinu i administrativní reforma z roku 1960. Okres Český Těšín, v němž žil největší podíl polského obyvatelstva, byl zrušen a jeho území rozděleno do dvou nově vzniklých okresů Karviná a Frýdek-Místek.

⁶² tamtéž str. 11;

⁶³ v té době jediné státem uznávané polské organizace;

pro výzkum polského etnika⁶⁴. Neúspěch tohoto pokusu o reformu komunistického systému mělo pro polskou národní menšinu na Těšínsku stejně tíživý dopad jako pro celé Československo⁶⁵.

Sčítání lidu z roku 1970 ukazuje další pokles obyvatel s polskou národností na 16,0% a nárůst obyvatel se slovenskou národností na 7,6%, české obyvatelstvo dosáhlo 75,0%.

V osmdesátých letech se řada těšínských Poláků, v souvislosti s protikomunistickým hnutím Solidarity v Polsku, dostala pod dohled Státní bezpečnosti. To se projevilo i v omezení kontaktů s Polskem, a tedy i menším zájmem o polštinu, a šířením negativních stereotypů o Polácích. I když dochází ve světě k období útlumu hornictví a těžkého průmyslu, na Ostravsku se snaží i nadále o jeho růst. I nadále pokračuje imigrace především ze Slovenska, ale ne už v takové míře jako v letech předcházejících⁶⁶.

V roce 1980 žilo na Těšínsku již jen 14% polského obyvatelstva, počet Čechů (76,8%) a Slováků (7,8%) vzrostl. Díky reorganizaci administrativy klesl v sedmdesátých letech počet obcí na Těšínsku z 61 na 21. Poprvé v historii ve všech obcích převažuje obyvatelstvo s českou národností⁶⁷.

⁶⁴ S. Zahradník, *Nástin historického...*, str. 32;

⁶⁵ V dalším období, označovaném jako normalizační, došlo k definitivnímu odstranění prvků společenských aktivit, charakteristických pro reformní hnutí, což pro polskou menšinu znamenalo de facto návrat před rok 1968. Národnostní politika menšin se řídila jen dle uvážení komunistické strany, „Polská menšina byla považována za skupinu československých občanů lišících se od ostatních jen svým jazykem.“ (S. Zahradník, *Nástin historického...*, str. 32);

⁶⁶ tamtéž, str. 33;

⁶⁷ tamtéž, str. 11;

4. Od sametové revoluce do dneška⁶⁸

Pád komunismu a změna režimu na konci roku 1989 přinesla změny i mezi Poláky na Těšínsku. Z vedoucích funkcí v rámci polské menšiny byli sesazeni prokomunističtí funkcionáři, mění se i celková struktura polské komunity. Vznikají nové organizace⁶⁹, které zastřešuje Rada Poláků. V přehršli organizaci⁷⁰ se utvořila tři seskupení, která se někdy překrývají: 1) Kongres Poláků s výkonným orgánem Radou Poláků, reprezentuje téměř všechny malé organizace; 2) PZKO, který má největší členskou základnu; 3) Politické hnutí Soužití, které hájí politické zájmy menšin v ČR⁷¹.

Sčítání lidu z roku 1991 a 2001 potvrzují stávající tendence. Počet Poláků poklesl na 12% v roce 1991, v roce 2001 pak na 9,9%. Byly zavedeny dvě nové národnosti; moravská a slezská. V roce 1991 žilo na daném území 71,7% Čechů, 7,2% Slováků, 4,2% obyvatel určilo jako svou národnost národnost moravskou a 2,9% se přihlásilo k národnosti slezské. V roce 1991 se objevily dvě obce s polskou většinou - Milíkov a Hrádek ve Slezsku⁷².

Při zběžném pohledu na výsledky sčítání lidu od roku 1880 do roku 2001 je patrné, že došlo k velkým změnám v národnostní struktuře Těšínska. Tyto změny se nejviditelněji projeví u obyvatel polské národnosti⁷³ a u obyvatel s německou národností⁷⁴.

⁶⁸ Ani po roce 1989 se v tomto ohledu nic zásadního nezměnilo. Poslední sčítání lidu v roce 2001 přistupovalo k zjišťování této skutečnosti následovně: „Údaje týkající se národnosti vyplní každý v souladu se svým přesvědčením. Pod pojmem národnost se rozumí příslušnost k národu, národnosti nebo etnické menšině. Pro určení národnosti není rozhodující mateřský jazyk ani jazyk, který občan nejčastěji používá, nebo nejlépe zná, ale vlastní rozhodnutí. V případě, že se hlásí k více národnostem nebo k žádné, nechť je toto zaznamenáno.“ (S. Zahradník, „Od většiny k menšině“ otištěno v: Mínolost a současnost národnostních menšin na Těšínsku, str. 48);

⁶⁹ připomeňme si, že do té doby byla PZKO jedinou státem uznávanou organizací;

⁷⁰ již v roce 1995 jich bylo přes 20;

⁷¹ S. Zahradník, Nástin historického..., str. 33-34;

⁷² tamtéž, str. 11;

⁷³ kdy se z většiny (nejvíc 80,6% v roce 1900) stáli menšinou (9,9% v roce 2001);

⁷⁴ které po druhé světové válce z tohoto území téměř vymizelo (nejvíc 18% v roce 1939, pak čtyři dekády, kdy ve statistikách nefigurovalo vůbec, znovu se objevilo s 0,2 % v roce 1991);

III. NÁBOŽENSTVÍ A NÁROD

1. Náboženství a Společnost

Obecně se soudí, že náboženství, vedle jiných dalších činitelů, má důležitou poznávací, integrující a normativní funkci ve společnosti. Po celá staletí to byly právě náboženské instituce, které dávaly lidem soubor představ o světě, utvářely morální kodexy a dohlížely na jejich dodržování. Pro jedny představuje náboženství jeden z aspektů, které spoluutvářejí společnost a jsou důležitým činitelem při jejím rozvoji. Pro druhé je to však jakási „brzda“, která brání změnám ve společnosti, jejímu vývinu.

V duchu, že náboženství plní především funkci integrující, je tím co dává člověku názor na svět a morální zásady, definuje svou tezi Emil Durkheim. Náboženství je, podle Durkheima, základem všeho duchovního rozvoje, důležitým aspektem lidského života jak v soukromé tak i veřejné sféře⁷⁵.

Z jiného úhlu pohledu, v kontextu společenské změny, definuje náboženství Max Weber. Tvrdí, že právě náboženství může být tou příčinou, která vede ke společenské změně. Weber říká, že existuje vztah mezi protestantskou morálkou a vznikem kapitalismu. Podle něj by nemohl být uskutečněn přechod od feudálního systému ke kapitalistickému, kdyby nebylo puritánské protestantské morálky⁷⁶.

V reflexi společensko-kulturních funkcí náboženství vyvstává otázka po důležitosti víry a náboženských úkonů v každodenním životě lidí. Na půdě sociologie náboženství formuloval svou koncepci Gerhard Lenski, který hledaje potvrzení Weberovy teze, že každé z hlavních náboženství světa utvořilo vlastní normy jednotlivých aspektů

⁷⁵ E. Durkheim, Elementární formy náboženského života;

⁷⁶ M. Weber, „Protestantská etika a duch kapitalismu“ otištěno v: Autorita, etika a společnost;

společenského života lidí, provedl v šedesátých letech výzkum. Výzkum ukázal, že náboženství má veliký vliv na udržení celistvosti společnosti, hlavně v oblastech politiky, ekonomie a každodenního života⁷⁷.

Naprosto opačný názor na funkci náboženství ve společnosti má Niklas Luhmann. Ten mluví přímo o disfunkcích náboženství. Kritizuje teorii E. Durkheima, říká, že náboženství nejenom, že nepřispívají ke sjednocení společnosti, ale naopak, že jsou příčinou ostrých společenských konfliktů. Pro Luhmanna je náboženství jako medium, které slouží k udržení již stávajících společenských systémů a které brání utváření systémů nových⁷⁸.

Přitom pro mnoho menšin jak etnických tak národnostních je náboženství tím znakem, který napomáhá k sebeidentifikaci skupiny. Zprostřed jiných skupin odděluje „cizí“ a integruje ty „svoje“. Často má identifikace náboženská a národnostní nebo etnická společného jmenovatele. Historie je tím dostačujícím důkazem. Podívejme se jen na příklady Srbů, Chorvatů nebo Slováků⁷⁹.

2. NÁBOŽENSTVÍ A IDENTITA POHRANIČÍ

Jednu odpověď na otázku, proč se tak děje, dává Grzegorz Babiński. Podle něj mají náboženství a etnikum velmi společných bodů - historických, sociologických a politických. Vztah mezi nimi nebyl nikdy a nikde v historii výrazný a jednoznačně vymezený, a dá se říci, že hranice

⁷⁷ G. Lenski, „Wpływ religii na instytucje świeckie” otištěno v: Socjologia religii. Wybór tekstów, red. F. Adamski, str. 185-186;

⁷⁸ N. Luhmann, Funkcja religii;

⁷⁹ H. Rusek, cit. dílo, str. 24-25;

náboženství bývají hranicemi vlastní, lokální kultury, žijící na území pro ni cizí⁸⁰.

Důležitou roli hraje náboženství v menšinách národnostních nebo etnických, která žijí mimo svou vlast, obzvláště je-li jejich víra odlišná od víry většiny. Náboženství zde vyznačuje hranice vlastní kultury a působí proti asimilaci⁸¹.

Obdobnou roli hraje náboženství i v pohraničních oblastech, kde je střetávání různých národnostních nebo etnických skupin na denním pořádku. Pro konkrétní příklady nemusíme chodit daleko. Takové lokality existovaly ve střední a východní Evropě odedávna. Avšak vyhrazování se jednotlivých etnik nebo národností vůči sobě vykrytalizovalo až po jaře národů, respektive po rozpadu Rakousko-Uherské monarchie.

Jako příkladu můžeme použít východní hranici Polska s Běloruskem⁸². Odhaduje se, že za východní hranici Polska žije několik set tisíc Poláků. K zachování národnosti zde slouží polské organizace, polské školství, tisk v polském jazyce a v neposlední řadě taky náboženství, respektive konfese. Zde vazba národnost - náboženství je výrazná, výzkumy prováděné po několik let, ukazují, že katolická víra, je vedle jazyka atd. základním prvkem v národnostní sebeidentifikace tamních Poláků. Je zde vžitý stereotyp, že co Polák to katolík, co Bělorus to pravoslavný. Římskokatolická konfese je zde synonymem pro polskou národnost⁸³.

Podobné národnostně - náboženské stereotypy se udržují i na polské straně východní hranice. Zde žije okolo 250

⁸⁰ G. Babiński, „Religia i tożsamość narodowa” otištěno v: Religia i kultura w globalizującym się świecie, red. M. Kempny, G. Woroniecka;

⁸¹ H. Rusek, cit. dílo, str. 25;

⁸² tohoto příkladu používám, protože je polskou etnologickou literaturou velice dobře zpracován; na rozdíl od kteréhokoliv českého pohraničí.

⁸³ H. Rusek, cit. dílo, str. 28;

tisíc pravoslavných občanů. I výzkumy této strany hranice ukazují, že náboženství je zde ukazatelem národnostní příslušnosti, protože všichni katolíci jsou Poláci a všichni pravoslavní se nazývají Bělorusy. Obdobná situace panuje i na Polsko - Ukrajinské hranici⁸⁴.

Ne vždy je na národnostně-kulturním pohraničí náboženství, respektive konfese, činitelem jednoznačně určujícím národnostní nebo etnickou příslušnost. Jako příklad nám může sloužit právě Těšínsko. Zde žije na 40 tisíc Poláků a víc jak 1/3 z nich jsou evangelíci. Avšak kdyby jste hledali modelový příklad ekumenismu naleznete ho nejspíše zde. Zde totiž obě církve spolupracují ve všech oblastech lidského života, především pak společenské a kulturní. Zde se konfese spojují a víra jako taková je znakem vymezení vůči většinovému ateismu⁸⁵.

3. ROLE NÁBOŽENSTVÍ V ŽIVOTĚ TĚŠÍNSKÝCH POLÁKŮ

V udržení národního vědomí těšínských Poláků sehrály, skrze své duchovní a jejich iniciativy, důležitou roli dvě církve, Římsko-katolická a Slezská evangelická církev augsburského vyznání⁸⁶.

Obě dvě mají ve svém vnitřním řádu formuli o nutnosti vedení farnosti na Těšínsku ve dvou jazycích, tj. češtině a polštině. Podobná situace byla už v minulosti, kdy tyto církve nebyly dvoujazyčné, ale dokonce trojjazyčné (v období meziválečném sem patřila ještě i němčina). Nezáleží na národnosti kněze, který vykonává svou profesi na Těšínsku, ale podmínkou mu je znalost obou výše zmiňovaných jazyků. Tak např. každý český evangelický student teologie, který má v úmyslu pracovat na Těšínsku, musí absolvovat

⁸⁴ tamtéž, str. 29;

⁸⁵ lidí bez vyznání je v polské menšině žijící na Zaolší 12%; u Čechů to činí 60%;

⁸⁶ dale již jen SECAV;

jedno nebo dvouroční stáž na Křesťanské teologické akademii ve Varšavě.

Asi hlavními aspekty religiozity, které mají vliv na udržení národního vědomí polské menšiny, je možnost modlitby a bohoslužby v mateřském jazyce a každodenní kontakt příslušníků této menšiny v rámci církve. Je to stejné jak v církvi římsko-katolické tak evangelické. Můžeme se setkat s názorem, že to nemá na udržení národního vědomí žádný vliv, protože těšínské obyvatelstvo je dvojjazyčné, a že v zásadě všichni mluví „slezským dialektem“⁸⁷, který je na pomezí češtiny a polštiny.

Stává se, že těšínská Poláci navštěvují mše v českém jazyce a naopak. To se však děje z čistě praktických důvodů, např. jde o hodinu konání mše; např. ve SECAV jednu neděli začíná mše v českém jazyce v 8:30 a mše v jazyce polském v 10:00 a druhou neděli je to přesně naopak. To má za následek, že spousta lidí nosí sebou modlitební knížky v obou jazycích⁸⁸. Avšak při dotazování se jednotlivých osob z řad Poláků, převládl názor, že mše v polském jazyce jsou jim bližší. Hodně z nich zná modlitby a písně v polštině nazpaměť, kdežto v češtině si musejí napomáhat modlitebními knihami.

Z výsledků průzkumu vzešly tyto čtyři hlavní výhody použití polského jazyka v liturgii⁸⁹:

1) znalost a srozumitelnost jazyka: „Lépe rozumím mši v polštině než v češtině“ (muž, 27 let, katolík, Dolní Lomná); „Mše v polštině jsou pro mě více srozumitelné“ (muž, 73 let, evangelík, Písek); „Chodíme raději na polské mše, když už nic tak je to aspoň v polštině“ (muž, 62 let, kat., Dolní Lomná);

⁸⁷ tzv. po naszymu což je sloučenina polštiny, češtiny a němčiny;

⁸⁸ přinejmenším je alespoň vlastní;

⁸⁹ M. Michalska, „Religia jako wyznacznik tożsamości etnicznej ludności polskiej na Zaolziu” otištěno v: *Studia Etnologiczne i Antropologiczne*, svazek č. 2, red. I. Bukowska –Flořeńska, str. 260-261;

2) tradice: „ Nemám problém s češtinou, ale na mši (a i doma se modlím) chodím a mluvím polský. Tj. jazykem, kterým se tady mluvilo a mluví“ (žena, 36 let, kat. Horní Lomná); „Lépe se mi modlí v polštině, protože mě to tak naučila maminka. Chodíme na polské mše z čirého srdce“ (žena, 47 let, kat., Dolní Lomná); „Jsem ráda, že jsou v Čechách bohoslužby v polském jazyce, protože umím modlitby v polštině, ale v češtině moc ne“ (žena, 13 let, kat., Český Těšín);

3) kulturní blízkost: „Volím ty v polštině, protože jsou mi kulturně bližší“ (žena, 46 let, kat., Dolní Lomná); „Nejlíp se cítíme na mši v polském jazyce, v češtině to nejde tolik k srdci“ (žena a muž, 69 a 72 let, kat., Písek); „Na bohoslužbě v jiném jazyce se nemůžu dost dobře soustředit, volím bohoslužby v polském jazyce“ (žena, 15 let, kat., Český Těšín);

4) krása bohoslužeb: „Pokud jde o náboženství, nerozlišuji na polské a české, ale volím mši v polštině, protože písně jsou více melodičtější“ (žena, 34 let, kat., Mosty u Jablunkova); „Kázání jsou zajímavější“ (žena, 47 let, kat., Jablunkov);

Kromě bohoslužeb v mateřském jazyce existují pro těšínské Poláky i hodiny náboženství ve školách jak katolických tak i evangelických. Tyto hodiny vedou většinou kněží, kteří sem přišli po roce 1989 z Polska. Další kontakt s mateřským jazykem jsou modlitební knížky a kancionály, různé náboženské noviny a časopisy a radiové a televizní pořady. Zatímco časopisy jsou ze zásady dvojjazyčné, místní noviny, které vycházejí v malých nákladech jsou tištěny jen v polském jazyce, např. katolický „Communio Crucis. Pismo sanktuarium Świątego Krzyża w Górnej Łomnej“, který vychází v nákladu 200 výtisků. K dostání jsou i náboženské časopisy z Polska.

Hodně místních Poláků, jak katolíků tak evangelíků, poslouchá nedělní mši svatou z Vatikánu, kterou přenáší v přímém přenosu státní polská televize TVP I. Od roku 1990 existuje na Českém Radiožurnálu Ostrava pořad nazvaný Głos chrześcijan, který realizuje SECAV. V období křesťanských svátků, hlavně v období Velikonoc a Vánoc, se realizují přímé přenosy bohoslužeb z evangelických kostelů⁹⁰.

⁹⁰ B. Kokotek: „Slovo bože na falach eteru” otištěno v: Kalendarz Ewangelicki 1994, str. 52;

IV. Terénní výzkum

Terénní výzkum jsem provedl v jedné skupině lidí, a to mezi věřícími, kteří navštěvují nedělní bohoslužby. Výzkum proběhl dotazníkovou formou a to ve dvou mnou zvolených sborech; jednom evangelickém v Bystřici nad Olší a jednom katolickém ve Vendryni.

Sbory byly vybrány podle následujících kritérií: 1) Počtem obyvatel přibližně stejně velké obce, ve kterých se zkoumané sbory nacházejí (Bystřice nad Olší má 4991 obyvatel, obec Vendryně 3842) 2) Sbor se nachází v obci s početnou polskou menšinou (V Bystřici nad Olší žije 1481 občanů polské národnosti, tedy 29,67% z celkového počtu, ve Vendryni je to 1353, respektive 35,22%); 3) Konfese zkoumaného sboru koresponduje s vyznáním většiny obyvatel dané obce (V Bystřici nad Olší se 68,91% věřících hlásí k protestantství, ve Vendryni jich zas 44,66% vyznává víru katolickou)⁹¹.

Výzkum probíhal následujícím způsobem. Předem jsem představené obou sborů požádal o spolupráci; jak pastor Raszka ze sboru SECAV v Bystřici nad Olší tak i farář Kimák z Vendryně mi ochotně vyšli vstříc. Jejich spolupráce spočívala v tom, že jsem každému z nich předal 100 kopií dotazníku, a ti měli, buď před nebo po skončení nedělní bohoslužby, na ně upozornit a poprosit přítomné věřící o jejich vyplnění. Dotazníky jsem nechal k dispozici po dobu dvou týdnů v případě sboru ve Vendryni, sboru v Bystřici nad Olší jsem, vzhledem k malé návratnosti dotazníků, ponechal lhůtu o jeden týden delší.

⁹¹ statistické údaje jsou převzaty z oficiálních výsledků Sčítání lidu, provedeného na území ČR v roce 2001;

Výzkumu se nakonec zúčastnilo celkem 69 osob; 19 osob ze sboru v Bystřici nad Olší a 50 osob ze sboru ve Vendryni. 13 zúčastněných osob uvedlo jinou než polskou národnost, a proto nemohly jimi uvedené skutečnosti být zahrnuty do analýzy provedeného terénního výzkumu; jde o 12 osob ze sboru v Bystřici nad Olší a jednu ze sboru ve Vendryni.

Při dotazníkovém šetření jsem nezjišťoval procentuální zastoupení žen a mužů, dosažené vzdělání respondentů nebo jejich věkovou strukturu⁹². Otázky (viz příloha) byly formulovány tak, aby zjistily co možná nejvíc o povaze religiozity polské menšiny na Těšínsku.

1. ANALÝZA SBORU V BYSTRĚCI NAD OLŠÍ

Výzkumu v evangelickém sboru SCEAV v Bystřici nad Olší se zúčastnilo sedm relevantních osob. 4 z nich se charakterizovalo jako hluboce věřící (57,14%), 3 pak jako věřící (42,86%). 5 z dotazovaných uvedlo, že i jejich matka je věřící (71,43%), otcové dotázaných jsou věřící ve 4 případech (57,14%), jedna osoba na otázku neodpověděla. 6 respondentů jsou ženatí a mají děti, o kterých vypověděli, že jsou rovněž věřící. Jeden respondent je svobodný a nemá děti.

Z výše uvedeného můžeme říct, že víra je v evangelickém sboru SECAV v Bystřici nad Olší věcí dědičnou, že se přenáší z generace na generaci; i když se u respondentů na této skutečnosti podílela z větší míry matka (uvedlo ji 5 ze 6 osob, jedna se k této otázce nevyjádřila). Tento závěr však potvrzuje především fakt, že víra všech respondentů nachází kontinuitu u svých potomků.

⁹² jedinou podmínkou, aby získané skutečnosti měly nějakou vypovídací hodnotu, byla plnoletost respondenta;

Do kostela chodí pravidelně 6 dotázaných (85,71%) a jeden často. Stejný počet pak uvedlo, že zastává nějakou funkci v některé z církevních organizací a všechny osoby se nějakým způsobem podílí na chodu kostela; dva z nich pravidelně (28,57%), tři často (42,86%) a dva občas.

Uvedené skutečnosti by mohly navádět k závěru, že věřící ve sboru SECAV v Bystřici nad Olší jsou nábožensky velice aktivní, že pravidelně navštěvují nedělní bohoslužby, že se aktivně podílejí na chodu církevních organizací a kostela. Vzhledem však k malému počtu respondentů lze spíše usuzovat na skutečnost, že se dotazníkového šetření zúčastnili povětšinou lidé, u kterých se dá předpokládat větší aktivita (jen jeden nezastává žádnou funkci v některé z církevních organizací).

5 z respondentů si myslí, že víra může mít vliv na zachování polské menšiny na Těšínsku (71,43%), jeden si myslí opak a jeden na daný dotaz neodpověděl. Všichni respondenti na otázku v jakém jazyce navštěvují mše shodně odpověděli, že navštěvují mše jak v jazyce polském tak i českém⁹³.

Jelikož se na výzkumu podílel malý počet lidí, nelze provést hlubší analýzu, která by ukázala případné rozdíly mezi osobami, které se považují za hluboce věřící a těmi, kteří se charakterizují „pouze“ jako věřící.

2. Analýza sboru ve Vendryni

Na dotazníkovém šetření v katolickém sboru ve Vendryni se podílelo 49 relevantních osob. 18 z nich se charakterizovalo jako hluboce věřící (36,73%), 29 jako věřící (59,18%) a 2 osoby na danou otázku neodpověděli. Všichni respondenti uvedli, že jejich matka je taky věřící

⁹³ Odpověď, proč tomu tak je, jsem se snažil dát v předcházejícím oddíle v podkapitole nazvané Role náboženství v životě těšínských Poláků;

(87,76%), 5 se jich nevyjádřilo. U otců jsou čísla obdobná, 41 z nich uvedlo, že jsou jejich otcové věřící (83,67%), 3 že nikoliv a 5 se jich nevyjádřilo. 37 osob uvedlo, že jejich potomci a žena/muž jsou taky věřící (92,50%), opak uvedli tři v případě žena/muž a jen jeden v případě potomků. 9 respondentů je svobodných a nemá děti (18,37%).

Z těchto skutečností vyplývá fakt, že stejně jako u evangelického sboru v Bystřici, je i u katolického sboru ve Vendryni víra především záležitostí, která se přenáší z rodiče na potomka.

Hlubší analýza ukazuje, že v otázce přenesení víry z matčiny strany, není rozdíl mezi respondenty, kteří se považují za hluboce věřící a mezi těmi, kteří se deklarují jako „jen“ věřící (všichni shodně uvádějí, že jejich matky jsou věřícími osobami). K menšímu rozdílu dochází ze strany otců. Všichni respondenti, kteří se charakterizují jako „jen“ věřící uvedli svého otce jako věřící osobu, oproti tomu hluboce věřící tuto skutečnost uvádějí jen v 77,78%.

V případě přenesení víry z respondenta na svého potomka jsem při hlubší analýze nenalezl zásadního rozdílu. Osoby deklarující se „jen“ jako věřící všechny uvádějí, že jsou jejich děti věřící jako oni. U hluboce věřících respondentů uvádí jen jeden z nich, že jeho potomci nejsou věřícími osobami. Stejná osoba dále uvádí, že ani jeho žena/muž není věřící osobou. Na základě toho můžeme vyslovit domněnku, i když to z dotazníkového šetření nelze doložit, že tento respondent žije ve smíšeném manželství s ženou/mužem české národnosti, kde, jak vyplývá z průzkumu provedeného H. Rusek na území Těšínska⁹⁴, bývá procento věřících potomků menší.

Do kostela chodí pravidelně 44 dotázaných (89,80%), často 4 (8,16%) a občas jedna osoba. 7 respondentů zastává

⁹⁴ H. Rusek, cit. dílo, str. 164-165;

nějakou funkci v některé z církevních organizací a stejný počet se i pravidelně nějakým způsobem podílí na chodu kostela. 20 osob uvedlo, že se na chodu kostela podílejí jen občas (40,82%), 5 často (10,20%) a 16 z nich se na chodu kostela žádným způsobem nepodílejí (32,65%).

Ze srovnání osob charakterizujících se jako hluboce věřící a osob, kteří se považují „jen“ za věřící, vyplývá zajímavá skutečnost. Osoby, které zastávají nějakou funkci v některé z církevních organizací, pocházejí výhradně ze skupiny lidí, kteří se cítí být hluboce věřícími. Ti se i ve větší míře nějakým způsobem podílejí na chodu kostela, celkem 14 osob (77,78%); přičemž většinu tvoří odpovědi pravidelně a často; dohromady 10 respondentů. U osob „jen“ věřících je to 55,17% (16 osob); až na jednu výjimku uvedli všichni respondenti, že se podílejí na chodu kostela jen občas. Jen 22,22% hluboce věřících se této aktivity neúčastní (u osob „jen“ věřících je to 41,38%). Můžeme tedy říct, že hloubka prožívání religiozity má u věřících v katolickém sboru ve Vendryni vliv na náboženskou aktivitu.

Že má víra vliv na zachování polské menšiny na Těšínsku, si myslí 37 dotázaných (75,51%), o opaku je přesvědčeno 11 z nich (22,45%). Bohoslužby jak v polském tak i českém jazyce navštěvuje 46 ze zkoumaných (93,88%), na bohoslužby pouze v polském jazyce chodí jen dva respondenti⁹⁵.

Při bližším pohledu zjistíme, že osoby pokládající samy sebe za hluboce věřící, až na jednu výjimku, jsou přesvědčeny o tom, že víra může sehrát nějakou roli v zachování polské menšiny na Těšínsku. Naproti tomu u osob „jen“ věřících si toto myslí pouze necelé ¼ respondentů

⁹⁵ Odpověď, proč tomu tak je, jsem se snažil dát v předcházejícím oddíle v podkapitole nazvané Role náboženství v životě těšínských Poláků;

(73,08%). Na základě toho můžeme vyvodit závěr, že existuje vztah mezi hloubkou prožívání religiozity a názorem na to, zda má víra vliv na zachování polské menšiny na Těšínsku. Dalším zajímavým faktem je, že na tento názor zda má anebo nemá víra vliv na zachování polské menšiny na Těšínsku, nemá vliv kontinuita předávání víry z rodiče na potomka. Z řad těch, kteří se k této otázce vyjádřili záporně, jen jeden respondent uvedl, že jeho otec není věřící osobou a jen jeden uvedl, že jeho víra nenachází kontinuitu u jeho potomků.

3. Srovnání povahy religiozity obou sborů

Z porovnání výsledků z obou sborů lze říci, že věřící z evangelického sboru v Bystřici nad Olší častěji o sobě vypovídají, že jsou osoby hluboce věřící než „jen“ věřící. Naproti tomu se v katolickém sboru ve Vendryni jako osobu hluboce věřící deklaruje jen asi 1/3 respondentů.

Jak jsme mohli vidět u obou sborů, jak evangelického tak katolického, je víra zdejších Poláků věcí dědičnou, která se přenáší z rodiče na potomka. Zdá se, že u respondentů v katolickém sboru jsou získané údaje ohledně toho, zda jsou i jejich rodiče věřící, daleko vyrovnanější (87,76% u matky a 81,63% u otce) a i vyšší (oproti 71,43%, respektive 57,14% v evangelickém sboru).

Tento fakt však přisuzují spíše malému počtu respondentů, kteří se zapojili do dotazníkového šetření v evangelickém sboru v Bystřici nad Olší. Zde totiž má každá odpověď, i ta nezodpovězená, daleko větší kvantitativní hodnotu než v katolickém sboru ve Vendryni. Tento závěr podpírám skutečností, že v obou sborech nachází víra respondentů kontinuitu u potomků ve srovnatelné míře; záporně na tuto otázku odpověděla jen jedna osoba ze všech

zúčastněných. K potvrzení nebo vyvrácení by bylo zapotřebí provést kvantitativnější výzkum v daném evangelickém sboru.

Ačkoli je trend ve zbytku ČR opačný, z údajů z obou zkoumaných sborů je patrné, že religiozita polské menšiny na Těšínsku má stoupající tendenci. To dokládá fakt, že víc respondentů uvedlo jako osoby věřící své potomky než své rodiče.

Srovnáme - li pravidelnost účasti na bohoslužbách dojdeme k závěru, že v tomto ohledu není podstatnějšího rozdílu mezi věřícími z evangelického sboru SECAV v Bystřici nad olší (pravidelně 85,71%, často 14,29%) a mezi věřícími katolického sboru ve Vendryni (89,80%, respektive 8,16%).

Zcela jiné statistické údaje nám však vycházejí v jiné oblasti náboženské aktivity, a to v míře vykonávání nějaké funkce v některé z církevních organizací. Na tuto otázku odpovědělo v obou sborech téměř shodný počet lidí; 6 v případě evangelického sboru, 7 pak v případě katolického. Vyjádříme - li však tuto skutečnost procentuálně, vyvstane před námi propastný rozdíl. 6 osob v evangelickém sboru tvoří 85,71% z celkového počtu respondentů, kdežto v případě sboru katolického je to jen 14,29%.

Obdobný, ale už ne zcela tak propastný, rozdíl nalezneme i v případě poslední, mnou zjišťované, skutečnosti ohledně náboženské aktivity příslušníků těchto dvou sborů. Je jí míra podílnictví na chodu kostela. V evangelickém sboru všechny zúčastněné osoby vypověděly, že čas od času se nějakým způsobem podílí na chodu kostela (pravidelně 28,57%, často 42,86%, občas 28,57%). V katolickém sboru tuto skutečnost uvedlo jen 65,31% respondentů (pravidelně 14,29%, často 10,2%, občas 40,82%), 32,65% z nich přiznalo, že obdobnou aktivitu nevyvíjejí.

Jak jsem již uvedl v podkapitole věnované analýze evangelického sboru SECAV v Bystřici nad Olší, nedělal bych ukvapené závěry a netvrdil bych, že jsou věřící v evangelickém sboru ve veliké míře nábožensky aktivní. Vidím v tom spíš věc náhody, že respondenti, kteří se rozhodli zapojit do dotazníkového šetření, zastávají shodou okolností téměř všichni nějakou funkci v některé z církevních organizací, a tudíž se dá u nich předpokládat i vyšší míra náboženské aktivity.

V názoru hodnocení víry jako proti-asimilačního aspektu polské menšiny na Těšínsku nenajdeme většího rozdílu mezi věřícími v evangelickém sboru a mezi věřícími ve sboru katolickém. Že má víra vliv na zachování polské menšiny na Těšínsku si myslí 71,43% věřících z řad evangelického sboru a 75,51% z řad sboru katolického.

Ani co se týče preference jazyka bohoslužby nenajdeme zásadního rozdílu mezi věřícími obou sborů. Kromě dvou, kteří navštěvují bohoslužby výhradně v polském jazyce, všichni uvedli, že chodí na bohoslužby jak v polském tak i v českém jazyce. Jak jsem uvedl v podkapitole Role náboženství v životě těšínských Poláků je tomu tak z čistě praktických důvodů.

4. Srovnání mnou provedeného výzkumu z údají výzkumu, provedeného na Těšínsku v roce 2001

Terénního výzkumu provedeného v roce 2001 se zúčastnilo celkem 448 osob. Všech 448 zúčastněných osob bylo polské národnosti starších 18 let. Výzkum byl proveden v následujících městech: Český Těšín, Karviná, Havířov, Jablunkov a vesnicích: Nýdek a Bystřice nad Olší. Všechny tyto lokality jsou v oblasti víry nejednotné.

369 (83,5%) z 448 zkoumaných osob deklaruje sebe jako věřící; z toho 21%⁹⁶ se považuje za hluboce věřící. 198 osob (44,2%) se přihlásilo ke katolickému vyznání, 154 osob (34,3%) k vyznání evangelickému a 17 osob (3,8%) uvádí vyznání odlišné od těchto dvou. 60 osob (13,4%) uvedlo, že jsou nevěřící a 14 (3,1%) na otázku o vyznání neodpovědělo⁹⁷.

Zkoumané osoby, považující se za věřící, vypověděli, že i jejich rodiče jsou věřící; v 85,9% v případě matky a v 74,3% v případě otce. 76,7% respondentů, kteří mají děti uvedli, že jsou i jejich potomci věřící stejně jako oni⁹⁸. 73,2% ženatých respondentů uvádí svého druhu nebo družku jako věřící osobu⁹⁹.

48,9% z dotazovaných věřících chodí do kostela pravidelně, 11,6% uvedlo, že chodí často, 13,4% chodí občas např. jen při náboženských svátcích¹⁰⁰. 63,41% respondentů uvedlo, že se žádným způsobem nepodílí na chodu kostela. Na otázku má - li víra vliv na zachování polské menšiny na Těšínsku odpovědělo kladně 43,09% respondentů¹⁰¹.

Mnou provedeného terénního průzkumu se zúčastnilo 56 relevantních osob. Z toho 39,29% se charakterizovalo jako osoby hluboce věřící, 57,14% jako osoby věřící. Jejich rodiče jsou věřící v 87,50% v případě matky a 80,36% v případě otce. 93,48% respondentů majících děti vypovědělo, že i jejich potomci jsou věřící. Stejně procento ženatých respondentů uvedlo stejnou skutečnost.

89,29% respondentů uvedlo, že chodí do kostela pravidelně, 8,93% často a 1,79% chodí jen občas. 23,21% z dotazovaných zastává nějakou funkci v některé z církevních

⁹⁶ tamtéž, str. 164;

⁹⁷ H. Rusek, cit. dílo, str. 166, tabulka 29;

⁹⁸ tamtéž, str. 164-165;

⁹⁹ tamtéž, str. 168, tabulka 30;

¹⁰⁰ tamtéž, str. 166, tabulka 29;

¹⁰¹ tamtéž, str. 181, tabulka 38;

organizací a 69,64% se nějakým způsobem podílí na chodu kostela. 75% respondentů si myslí, že víra může mít vliv na zachování polské menšiny na Těšínsku.

Srovnáme - li oba terénní výzkumy zjistíme, že k největšímu rozdílu dochází v oblasti náboženské aktivity. U mnou provedeného výzkumu uvádí 89,29% respondentů, že chodí do kostela pravidelně, kdežto u výzkumu provedeného v roce 2001 je to jen 48,9% respondentů. Obdobně je to i s podílnictvím na chodu kostela. 69,64% osob z mého výzkumu tvrdí, že se nějakým způsobem podílí na chodu kostela. Oproti tomu obdobný vzorek lidí z výzkumu v roce 2001 přiznává přesný opak (63,41%).

Tento rozdíl bude pochopitelný vezmeme - li na vědomí především jednu skutečnost. Výzkum v roce 2001 byl prováděn v daleko širším spektru; já jsem se omezil jen na dva konkrétní sbory a na věřící, kteří v daném období navštívili jednu z nedělních bohoslužeb a dá se u nich předpokládat jistá náboženská aktivita v oblasti návštěvnosti bohoslužeb. Kdežto průzkum v roce 2001 byl proveden na vícero místech a z pohledu náboženské aktivity se nikterak neomezoval.

V oblasti kontinuity předávání víry z rodičů na potomka lze zjistit jednu větší diferenci. U mnou provedeného výzkumu 93,48% respondentů majících děti vypovědělo, že i jejich potomci jsou věřícími osobami. Výzkum z roku 2001 toto dokazuje jen v 76,7% respondentů. Z toho se dá usuzovat, že lidé nábožensky aktivnější mají i větší schopnost předávat své náboženské přesvědčení dál následující generaci.

Podobný rozdíl najdeme i v případě muž/žena. U mnou provedeného výzkumu uvádí 93,48% zkoumaných osob, že i jejich druh/družka je věřící osobou; na rozdíl od výzkumu provedeného v roce 2001, kdy tuto skutečnost dokládá jen

73,2% z nich. Můžeme tedy dojít k závěru, že náboženský aktivnější lidé si za svého druha/družku berou věřící osoby.

Ke stejným závěrům, jako v předešlých dvou případech, dojdeme, srovnáme - li zkoumané osoby z pohledu hloubky prožívání jejich víry a v otázce mínění zda má nebo nemá víra vliv na zachování polské menšiny na Těšínsku. 39,29% respondentů u mnou provedeného výzkumu se deklarovalo jako hluboce věřící a 75% si myslí, že má víra vliv na zachování polské menšiny na Těšínsku; u výzkumu provedeného v roce 2001 je to jen 21%, respektive 43,09%.

Shrneme-li to. Lidé náboženský aktivnější mají ve větší míře schopnost předávat svou víru dál svým potomkům. Ve větším počtu případů si za svého ženu/muže berou osoby, které jsou taky věřící, častěji sami sebe považují za hluboce věřící a v neposlední řadě vkládají větší důvěru ve víru jako faktor, která má vliv na zachování polské menšiny na Těšínsku.

Závěr

Ze statistických údajů vyplynulo, že věřící v evangelickém sboru SECAV v Bystřici nad Olší se ve větší míře sami sebe, z pohledu hloubky prožívané religiozity, charakterizují jako osoby hluboce věřící. Naproti tomu se věřící v katolickém sboru ve Vendryni cítí být spíše osobami „pouze“ věřícími.

I když jsou uvedené skutečnosti v evangelickém sboru méně zřetelné než v případě sboru katolického, můžeme shodně v obou sborech mluvit o religiozitě jako o věci dědičné, která se předává z generace na generaci, z rodiče na potomka.

Ačkoli z údajů mého výzkumu ve vybraných sborech je patrné, že religiozita polské menšiny na Těšínsku má stoupající tendenci, což dokládá fakt, že víc respondentů uvedlo jako osoby věřící své potomky než své rodiče, výzkum z roku 2001 tuto skutečnost nepotvrzuje. Z výsledků tohoto výzkumu má spíš tendenci stávající.

Z výsledků dotazníkového šetření by se mohlo zdát, že v oblasti náboženské aktivity dochází ve dvou mnou zkoumaných skutečnostech k silné diferenciaci; jde o aktivnost ve funkcích církevních organizací a aktivnost při podílení se na chodu kostela. Z údajů plyne velice vysoká míra účasti evangelických věřících ve funkcích církevních organizací a v porovnání s nimi až přílišná pasivita katolických věřících. I když ne až v takové míře, ale podobný rozdíl je i v druhém případě, a to podílení se na chodu kostela. Tuto skutečnost však připisují shodě náhod a malému počtu respondentů v případě evangelického sboru (viz podkapitola o analýze evangelického sboru).

Při hodnocení víry jako proti-asimilačního faktoru polské menšiny na Těšínsku nedochází při srovnání obou sborů k větší neshodě. Věřící jak z evangelického sboru tak i katolického i přisuzují velkou důležitost. K neshodě nedochází ani v rámci liturgického jazyka. Věřící z obou sborů navštěvují všichni, až na dvě výjimky, bohoslužby v obou jazycích. Zde však nejde o stejnou oblíbenost obou jazyku, ale čistě praktickou záležitostí (viz podkapitola o Role náboženství v životě těšínských Poláků).

Při detailnější analýze údajů z katolického sboru ve Vendryni, bohužel jsem pro malý počet respondentů nemohl podobnou analýzu provést i sboru v Bystřici nad Olší, vplynulo několik zajímavých skutečností.

Věřící, kteří sebe sama pokládají za osobu hluboce věřící jsou nábožensky aktivnější. Je to 6 ze 7 respondentů, kteří zastávají nějakou funkci v některé církevní organizaci a 77,78% z nich se i nějakým způsobem podílí na chodu kostela (u „pouze“ věřících je to 51,70%). Zajímavým faktem je i, že ti respondenti si i ve větší míře myslí, že víra má vliv na zachování polské menšiny na Těšínsku.

Ze srovnání výsledků mnou provedeného dotazníkového šetření s údaji z terénního výzkumu z roku 2001 vzešly následující skutečnosti.

Lidé nábožensky aktivnější (respondenti z mého výzkumu) ve větší míře předávají své náboženské přesvědčení dál svým potomkům a taky ve větší míře si své životní partnery vybírají ve skupině věřících lidí.

Tito lidé se také častěji deklarují jako hluboce věřící a vkládají větší důvěru ve víru jako faktor, který má vliv na zachování polské menšiny na Těšínsku.

Bibliografie

- Babiński, G. „Religia i tożsamość narodowa - zmieniające się relacje”. otištěno v: Religia i kultura w globalizującym się świecie. Kempny, M., Woroniecka, G. (eds.). Krakov: Nomos, 1999. 342 s. ISBN: 83-85527-87-7
- Durkheim, E. Elementární formy náboženského života, Praha: Oikoymenth, 2002. 491 s. ISBN 80-7298-056-4
- Josiek, W. „Náboženský život - Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920 - 1995)”. otištěno v: Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995). Kadłubiec, K. D. (eds.). Ostrava : Ostravská univerzita, 1997. 315 s. ISBN 80-7042-479-6.
- Kokotek, B. „Slovo bože na falach eteru”. otištěno v: Kalendarz Ewangelicki 1994. Dominik, H. (eds.). Bielsko-Biała: Augustana, 1993. 341 s. ISSN 0239-3476
- Kuś, J. Z dziejów kościelnych ziemi cieszyńskiej. Krakov: Polskie towarzystwo teologiczne, 1983. 85 s.
- Lenski, G. „Wpływ religii na instytucje świeckie”. otištěno v: Socjologia religii. Wybór tekstów. Adamski, F. (eds.). Krakov: Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, 1983. 555 s.
- Luhmann, N. Funkcja religii, Krakov: Nomos, 1998. 385 s. ISBN: 8385527621
- Michalska, M. „Religia jako wyznacznik tożsamości etnicznej ludności polskiej na Zaolziu”. otištěno v: Studia Etnologiczne i Antropologiczne. svazek č. 2. Bukowska - Floreńska, I. (eds.). Katowice: Nomos, 1999. 385 s.
- Michejda, K. „Dzieje Kościoła ewangelickiego w Księstwie Cieszyńskim”. Otištěno v: Z historii Kościoła Ewangelickiego na Śląsku Cieszyńskim. Katowice: „Didache”, 1992. 285 s. ISBN 83-8557-200-7.
- Myszor, J. „Administracja kościoła polskiego śląska Zaolziańskiego 1938 - 1940”. otištěno v: Stosunki wyznaniowe na śląsku Cieszyńskim od średniowiecza do współczesności. Drabina, J., Chmiel, J. (eds.). Chorzów : Jan Drabina, 2000. 362 s. ISBN 83-9088-023-7
- Popiołek, F. Studia z dziejów Śląska Cieszyńskiego, Katowice, 1958. 187 s.
- Rusek, H. Religia i polskość na Zaolziu. Krakov: Nomos, 2002. 260 s. ISBN 83-88508-27-X.
- Siwek, T. „Demografická charakteristika Poláků v České republice”. otištěno v: Polská národní menšina na Těšínsku

v České republice (1920-1995). Kadłubiec, K. D. (eds.). Ostrava : Ostravská univerzita, 1997. 315 s. ISBN 80-7042-479-6.

Sulitka, A. „K otázce motivace národnostního hnutí“. otištěno v: Těšínsko. Díl 5, Těšínská lidová kultura a polská národnostní menšina, k otázce motivace národnostního hnutí (se zřetelem k náboženským poměrům evangelíků na Těšínsku v meziválečném období), lidová kultura na Těšínsku - závěry, názvy Lach, Valach, Gorol a název regionu. Štika, J. (eds.). Šenov: Tilia, 2003. 196 s. ISBN 80-86101-73-8.

Szymeczek, J. „Evangelická církev na Těšínsku jako místo stýkání a potýkání národních a náboženských vlivů“. otištěno v: Formování multikulturní společnosti v podmínkách ČR a v zemích střední Evropy: sborník z mezinárodní vědecké konference konané 14. a 15. 11. 2000 ve Slezském ústavu slezského zemského muzea v Opavě. Švajerová, O. (eds.). Opava: Slezský ústav slezského zemského muzea, 2000. 293 s. ISBN 80-86224-19-8.

Szymeczek, J. „Rola kościołów w życiu narodowym Polaków na Zaolziu“. Otištěno v: Poláci na Těšínsku: sborník příspěvků z vědecké konference konané ve dnech 13.-14.10.2000 v Č.Těšíně. Szymeczek, J. (eds.). Český Těšín : Kongres Polaków, 2002. 175 s. ISBN 80-238-8050-0.

Vojtíšek, Z., Encyklopedie náboženských směrů v České republice. Praha: Portál, 2004. 440 s. ISBN 80-7178-798-1

Wantuła, A. Porządek kościelny Adama Wacława. Początki organizacji Kościoła ewangelickiego na Śląsku Cieszyńskim. Warszawa 1937. 192 s.

Weber, M. „Protestantská etika a duch kapitalismu“. Otištěno v: Autorita, etika a společnost. Praha: Mladá fronta, 1997. 294 s. ISBN 80-204-0611-5

Zahradnik, S. „Národnostní struktura na Zálží podle výsledků sčítání lidu (1880-1991)“. otištěno v: Nástin dějin Těšínska. Borák, M., Gawrecki, J. (eds.). Ostrava : Advertis, 1992. 263 s.

Zahradnik, S. „Nástin Historického vývoje“. otištěno v: Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995). Kadłubiec, K. D. (eds.). Ostrava : Ostravská univerzita, 1997. 315 s. ISBN 80-7042-479-6.

Zahradnik, S. „Od většiny k menšině“. otištěno v: Minulost a současnost národnostních menšin na Těšínsku. Kuřová, I. (eds.). 199 s. ISBN [80-238-8051-9](#)

Zahradnik, S. Ryczkowski, M. : Korzenie Zaolzia. Warszawa: [PAI-press](#), 1992. 181 s.

Zahradnik, S. Zarys problematyki wyznaniowej na Zaolziu.
Strojopis příspěvku prosloveného na semináři SHR ZG PZKO
25. 9. 1993.

Příloha

- 1) Jak byste se charakterizoval jako věřící člověk?
 - a. jsem hluboce věřící
 - b. jsem věřící

- 2) Jsou vaši rodiče také věřící?
matka - ano/ne otec - ano/ne

- 3) Jak často chodíte do kostela?
 - a. pravidelně
 - b. často
 - c. občas

- 4) V jakém jazyce navštěvujete mše?
polském/ českém

- 5) Zastáváte nějakou funkci v některé církevní organizaci?
ano/ne

- 6) Podílíte se nějakým způsobem na chodu kostela?
 - a. pravidelně
 - b. často
 - c. občas
 - d. ne

- 7) Jsou vaše děti také věřící?
ano/ne nemám děti

- 8) Je váš muž/žena také věřící?
ano/ne jsem svobodná/ý

- 9) Myslíte si, že víra může mít vliv na zachování polské menšiny na Těšínsku?
ano/ne